

Лето. Спарина. Киша сипи, пере Београду лице. Када су се те летње вечери Душан Томић и његова супруга Соња вратили са годишњег одмора, затекли су у поштанском сандучету две разгледнице, три обавештења о приспећу телеграма и једно писмо.

Душан је инжењер-технолог, црне густе косе, складно грађен, одевен спортски, неупадљиво.

Соња је архитекта, две године млађа од Душана, привлачне спољашњости, кестењасте косе, зачуђених, широко отворених очију, безазлених док гледа друге, строгих док гледа себе.

Душан је ушао у собу, погледао разгледнице, затим отворио писмо, прочитао га с ногу поред стола и занемео...

„Драги Душане,

Безброј пута сам покушавао да те добијем телефоном, послао сам ти три телеграма, да бих коначно од секретарице у твом Институту сазнао да си отишао на годишњи одмор. Међутим, није умела да ми каже где си отпутовао. На крају сам се одлучио да ти пишем како би те писмо дочекало чим стигнеш.

Разлог за ове моје интервенције јесте трагедија која се догодила у твојој кући. Наиме, твој тата Бора и Нена дигли су руку на себе.

Ја сам као луд. Не могу никако да схватим како је до тога дошло, како да то уради чика Бора, онакав верник живота!? О Нени и да не говорим! Једноставно, не могу да дођем себи.

Када су ме моји обавестили шта се догодило предузео сам све да се обави сахрана. Сахранили смо их на вашој парцели поред гроба твоје мајке. Ово је привремено док не сазидаш камену гробницу, како сте својевремено планирали ти и чика Бора.

Друго, кључ од куће и нека документа се налазе код командира милиције. Кад стигнеш, најпре сврати код њега, он ће те обавестити о појединостима шта је и како је све затекао у кући.

Драги пријатељу, буди храбар! Јави се чим дођеш!

Твој Рамиз”

Приштина, 10. јула 1990. године.

Док је Душан читао писмо, Соња је отишла у кухињу и отуда беснела на ситне жуте мраве, који су се поново појавили у кући, иако је пре одласка на пут засула све рупе и рупице нарочитим прашком, сто насто сигурна да ће им доћи главе.

Долази у собу љута и очајна да се жали Душану на оне ситне проклетнике и налази га бледог, до те мере изобличеног, да је у прве три секунде помислила: Ко је овај човек? Откуд он у нашем стану кад су врата била закључана?! Ова глупава мисао блеснула јој је на тренутак, затим је заустила да га пита шта се десило, али је одустала пошто је видела писмо у његовој руци. Приђе му, узме писмо, прочита га и пребледи.

Душановог оца, чика Бору упознала је пре пет месеци када је послом дошао у Београд, а Нену, Душанову млађу сестру видела је неколико пута у току протекле године дана пре него што су се њих двоје венчали.

Допали су јој се обоје: „Тата ти је топао, одмерен, ненаметљив, Нена ведра, безазлена, уме да се радује животу као ждребе!”, рекла је она својевремено Душану.

Иначе, Душан и Соња су се венчали уочи самог одласка на годишњи одмор, у тишини, само њих двоје и кумови, због тога што је Душану умрла мајка пре три месеца. Соња је предложила да се венчање одложи: „Није секира заврат!” али се Душан супротставио: „Покушаћемо да све што намеравамо и да спроведемо, ако је то у нашој моћи. Будемо ли животу правили уступке, препрекама никад краја. То је једно. Друго, знам да би се мама венчању радовала. И треће, реч је о регистровању а не о пировању!”

И тако су њих двоје кренули на медени месец као муж и жена туристичком агенцијом по Шпанији.

Одлуку о венчању и путу саопштили су својима – Соња је рекла мајци, оцу и сестри, а Душановог оца и сестру обавестили су телефоном и том приликом им обећали да ће доћи к њима на неколико дана чим се врате с пута.

Соња прочита писмо још једном, не због тога што јој нешто није било јасно, него што овакве стресне информације није лако прихватити. Погледа коверат и утврди преко поштанског жига да је писмо стигло пре пет дана.

У међувремену се Душан скљокао на столицу, сав у шоку, с погледом у једну тачку на зиду величине зрна пиринча.

Соња је имала потребу да му нешто каже, утешно, да га додирне, помилује, загрли као што се грли несрећно дете. Али нити је шта рекла нити га грли, једноставно није се сетила ни једне једине речи која би му нешто значила, а да га загрли просто није смела, плашила се да код њега не изазове контрареакцију.

И уместо да смишља утешне говоре она подиже кофере, отвори их, повади прљав веш, а у путну торбу стави други, чист, за себе и за Душана.

Потом оде у купатило, истушира се, обуче ланену сукњу, карирану кошуљу, скупи косу у коњски реп, врати се у предсобље, окрене бројчаник телефона:

— Молим вас, кад имате први воз за Приштину?... Хвала.

Спусти слушалицу и закључи: Добро је, има времена, може и Душан да се истушира.

Одлази до комоде, тражи за Душана чарапе, веш и одједном застаде с рукама у фиоци: Побогу како су могли? Како су могли то да ураде? И зашто баш док смо ми били на путу? Лепо сам му рекла да им ништа не јавља, обавестићемо их кад се вратимо. Па нисмо могли дискретније да се венчамо. Можда би ипак било боље да смо одложили. Нису ваљда због тога?! Ма глупости, какве то има везе?! Уосталом, ко зна каква је истина. Зашто би они дигли руке на себе? Ко каже да није неко други на њих дигао руке?! Тамо се ионако дешавају свакојака чуда!

Мисли јој искачу једна за другом, али их не саопштава Душану, ниједну, а каже му:

— Душане, пресвуци се!

Душан чује глас мајке, тако му је и она још као детету говорила: Душане, пресвуци се!

Он устане, скине са себе кошуљу, панталоне, гаће, све на-топљено знојем спарине и несреће која га је презнојила од главе до пете.

Соња узима његов веш, гледа га голог и сумануто пожели да са њим води љубав, сада, овог тренутка, овде на поду. Гледа га ужагрела, у његове замагљене шокиране очи, и тог тренутка се прибра, спласну; схвати да га је вест о трагедији сурвала у бездан и да из њега зјапи мртвило за ма какве животне жеље. Она заби себи нокте у дланове и помисли да је начисто полудела, то не изговори, а изговори:

— Добро би било да се истушираш!

И ово Душан прихвати без речи. Одлази под туш, спира са себе мирис зноја, али мирис несреће се не уклања ни водом

ни сапуном; мирис трагедије избија човеку кроз кожу јаче од мириса белог лука.

Кад се обукао врати се у собу, долази до Соње, пита је погледом, као глувонемо дете: Шта сад да урадим?

Соња се у међувремену спаковала:

— Имамо воз у осам и десет, требало би да пожуримо.

Душан се сагне да узме кофере, али га она упозори:

— Не кофер! Све сам спаковала у торбу, биће нам практичније.

Он узме торбу, отвори врата, а она погледа по стану да није нешто заборавила. Запази на столу приспело писмо, узме га и стави у џеп кошуље. Погаси светла, закључа врата и крене низ степенице за Душаном.

На улици зауставе први такси који је наишао и тако су на железничку станицу стигли на време. На благајни купују карте и улазе у воз који је стајао на другом колосеку.

Соња у вагону тражи празан купе, хтела би да заштити и себе и Душана од сапутничких питања: ко си, шта си, одакле си, где ћеш, имаш ли децу, имаш ли мајку, што је њу доводило до лудила, сва та вагон интимизирања.

Душан се на то њено реаговање обично шалио: Енглези у возовима говоре о времену, а наш човек не може ни о киши ако не зна с ким разговара. Јер ко зна шта може после, уместо кише, да му падне на главу!

Међутим, у садашњем расположењу Душану није било ни до шале ни до разговора.

Он седе до прозора, наслони главу у ћошак, затвори очи, а Соња закључи да је то најмудрије. Кад човек затвори очи као да је затворио врата стана да га комшије не малтретирају!

И таман кад је и она намеравала да уради то исто, Душан се одједном продере:

— То није истина! Није истина!

Соња се пресече, гледа га занемела и коначно схвати. Нежно га ухвати за руку, али се он не смирује:

— Зашто није стигло званично писмо? Службено? Соња, с њеним језерско-зеленим очима хтела је нешто да каже, али је он пресече:

— Где је писмо?

Она извади писмо из џепа, које је срећом понела, и пружи му га. Он га зграби, али не отвара, стеже га у шасти, згужва, затим се окрене према прозору и поново, згрчен, затвори очи.

Опет се све утиша; тишина која настаје после каквог жестоког треска, тако да се човек пита да ли се уопште нешто десило. Она га погледа и помисли: Да, да, не иде то тако лако. Опире се душа таквој страхоти!

Опире се душа, али се врата купеа нису одупрла. Отвори их огромна жена, једва је ушла, затим громогласно пита:

— Слободно?

Али јој не пада на памет да сачека одговор. Седне свом својом тежином на једно и по седиште. За њом уђе сув, мршав, жгољав мушкарац, седне до ње, а Соња помисли: Идеалан просек мужа и жене, и притвори очи. Не затвара их сасвим јер, хтела или не, морала је да одговара на поздраве сапутника који су улазили, питали, одговарали, закључивали, све док се точкови испод њих нису почели да окрећу познатим ритмом.

Соња послушкује то лупкање точкова и сети се да се није јавила својима: Баш нема смисла! Ха, нема или има, тако је – мој живот више није њихов! Уосталом, јавићу се кад се вратим. Морам им испричати како смо прошли на путу. Баш нам је било дивно. Боже, она Шпанија, стварно је земља духовних чуда. Да су само изнедрили оног Гаудија, па да знају зашто постоје. Потпуно ме распаметио. Архитектонско-вајарски пројектовати онакве палате, никакве скице ни пројекти, искључиво обликовати на лицу места, то заиста може само архитекта геније! Лако је у глави пронаћи решење,

али како да на разобличени камен пронађеш други, трећи и тако, камен по камен сазидаш онаква монументална здања! Госпoде, каква је само катедрала дела Саграда Фамилиа. Величанствена! Па онда онај „Ескоријал”. Шта је оно испричао водич, како су се два генерала у грађанском рату, један Франков други комунистички тукли топовима. Кад су гранате почеле да угрожавају „Ескоријал”, договоре се да линију фронта помере удесно, како не би оштетили културну баштину. Наши би примитивци гледали што боље да је погоде. Колико су само у овом прошлом рату црква уништили. А тек оне заједничке кости – свих погинулих Шпанаца, и франковци и комунисти сахрањени у исту гробницу! Мајко моја, нама треба још петсто година да постигнемо тај духовни ниво! Српски партизани и четници заједно, таман посла! То што су и једни и други Срби, браћа, то ништа – важно је да се мрзе, да су партијски непријатељи! Не само живи да се мрзе, него и кости да им се мрзе!

У купе улази кондуктер и прекиде јој одмотавање утисака са меденог месеца. Пружи му возне карте и сети се проклетих мрава и поново побесни: Ето и тај нарочити прашак из иностранства, али, хоћеш ђавола, неуништиви су. У ствари, бесна је због своје немоћи пред тим сићушним чудовиштима. Ево већ пет месеци води с њима рат, од првог дана како су изнајмили тај једноособан стан – наше гнездо.

Могли су они да станују код њених, али је она мамин „слатки” предлог и татину „добронамерну идеју” одбацила: Нека, хвала, сами ћемо! То је рекла њима, а касније је Душану да јој је доста њиховог мешања у њен живот. Тако је тата хтео да ја студирам грађевину! Дотле је то ишло! Дефинитивно сам га сасекла. Неће моћи, драги тата – бићу архитекта! А знаш због чега – да би ти, грађевински инжењер, зидао онако како ја будем пројектовала! Е, зато! Изводићеш радове по мојим нацртима, онако како ја смислим и замислим!

Тата се насмејао на ту њену побеснелу одлуку, тајно, себи у шаку, да би те исте вечери рекао жени, Соњиној мајци, лекару-педијатру, у кревету пред спавање: Постигао сам што сам хтео, разбеснео сам је. Сад ће сигурно дипломирати у рекордном времену! На то му је она рекла: Па, лако ти је – твоја крв, твој инат!

Тако је отприлике и Соња Душану казала: Ја сам татина. Љиља је пљунута мама, Далматинка, „морска”. Тако се тата шали с мамом. А знаш како су се узели. Истога дана кад је тата дипломирао отишао је на море да се одмори од свега, слободан као птица небеска, а вратио се ожењен. На све то мамин ти је коментар: „Је, је, улетио ми је у мрежу ки срдела!” То му је враћала за оно „морска”. А од њене ситне далматинске булументе највише ће ти се допасти ноно, мамин тата, капетан дуге пловидбе, морски вук. Тај ти нема длаку на језику. За све наше комунисте каже: „Гангстери! Продају муда за бубриге!” Он ти је прави Југословен. Знаш шта је тати рекао: „Слушај ти, зете, Србине, да си ти задрта Србенда никад ти не би био мој зет, тако да знаш!” Ту су он и тата исти. Једино што му ноно замера, никако да га преваспита: „Зете, јеби га, све се слажемо, само, остави се твоје шљиве! Удри по црњаку! У вино ти је здравље, ја ти говорин!”

И пошто је Соња „изратовала” своју битку са оцем, завршила је студије у рекордном времену, затим је у исто тако рекордном времену пронашла запослење, поред оноликих незапослених архитеката у граду. – и, молим, без татине везе, сама! – да би једнога дана отишла у „Институт за испитивање материјала” и тамо упознала Душана.

Ко се коме више допао, „на први поглед”, ко се у кога више заљубио, то касније никако нису могли да утврде, али су два сата после познанства сазнали једно о другоме, да је Соња Београђанка, без родитељско-револуционарног педигреа, а он да потиче с Косова и Метохије. Отац му је пољопривредни

техничар, мајка учитељица, а млађа сестра студент књижевности на факултету у Приштини. Он је дипломирао у Београду са бриљантним успехом, тако да је посао у Институту добио препоруком неколико професора као изразито даровит технолог.

Шта су све професори за Душана тврдили, то је њихово, али је за Соњу његово размишљање било право откриће.

Рођена и одрасла у такозваном социјализму, у главном граду, добијала је информације о животу од родитеља, учитеља, књига, филмова, мање-више све шематизовано. Све саме блок-мисли, блок-реченице, блок-идеје! Унапред знам шта ће ми саговорник рећи већ после прве реченице!, жалила се она на уштогљеност духа и свога и других око себе.

Међутим, оно што јој је Душан казивао било јој је ново, свеже, другачије.

Једно од његових тумачења живота које се Соњи допало било је: Све што човек на овом свету ради, ради из љубави или нељубави! Децу правимо с љубављу а можемо и с мржњом. Жена човеку скува ручак с љубављу, прсте да полиже, а без љубави ручак је неслан, преслан, загорео!

И друго јој је било занимљиво: Природа нас учи, дај се, добићеш! Импотент и фригидна жена се не дају, па нема ни оргазма. Поука гласи: дај се, не граби, не отимај, не гомилај! Јер све се то ради из страха, несигурности, сујете, најчешће по формули вулгарног материјализма која гласи: имати једнако бити! То је мудрост фалсификатора живота, који свој примитивизам и беду духа доказују поседовањем вила, кола, базена, љубавница! Довољно је око себе погледати комунистичке мафијаше! Уосталом, срећном кретену извор нафте избије посред дворишта – па, ето богаташа, ето кретена!

Његово казивање о Косову за њу је било више него интересантно, што је и нормално, завичај му је.

Све то што је она о Косову и Метохији знала сазнала је од покојног деде Николе, још као дете, затим од историчара, професора књижевности, а касније, као студент архитектуре одлазила је у манастире да се упозна са фрескама и средњо-вековним неимарством српског православља. Међутим, сва су та сазнања била папирната, беживотна, фактографска; пунила се тим подацима као што се пуне чипови компјутера.

Тек када јој је Душан рекао да је Косово натопљено знојем и крвљу наших дедова и прадедова, први пут је то чула душом, не само ушима, једноставно зато јер је он то душом и саопштио.

У ствари, чула је она такву реченицу ко зна колико пута од разних умних професора, али јој је то увек звучало као гола фразетина.

И отац јој је у више наврата говорио о свим тим косовским мукама, али увек некако пренаглашено, против тих „проституисаних политичара” који злоупотребљавају људска осећања, посебно национална, разни лезилебовићи и камелеонски подлаци. Затим је учио: Посебно се чувај тих националшовинистичких камуфлираних јама у које људе уваљују као животиње у клопке. Јер човек је слободан само онда, бар што се тиче људског друштва, ако је слободан од свих тих националних идиотлука! И партијских и верских и свих других! А Косово ти је пуно таквих чичковина!

Међутим, ова очева казивања и поуке никада је нису узбуђивале, слушала их је доста површно, просто као да слуша податке о водостању.

Први пут је, откако је с Душаном, спознала то на потпуно нов начин. И не само о Косову, него је и иначе почела да доживљава и себе и све око себе садржајније, пуније, прожетије. Није то умела да објасни ни себи ни другима све док јој једнога дана није мајка објаснила, мама, лекар-педијатар:

— Соња, душо, ти си се заљубила!

Па и ово Соњино реаговање вечерас, откако је прочитала писмо Душановог пријатеља Рамиза, адвоката из Приштине, било је потпуно ново. Раније би она дигла све четири увис, па нека буде шта буде. Овога пута је најприродније узела ствар у своје руке, спаковала се, повела Душана као што би мајка повела унесређено дете и решавала редом све што је требало да се реши.

Штавише, открила је код себе једно ново осећање; према рањеној души ближњег понаша се материнско-заштитнички; пробудило се у њој материнство одавно, па никако да се оствари. Крајње је време ако заиста желим да имам децу! Хм, шта ми то значи ако желим?! Па сигурно да желим! Знам, а шта ћу са добијеним пројектом? Не прихватим ли, отеће ми га. И како то онда да ускладим? Не знам како, али ћу некако морати. Уосталом, откуда знам шта ће сутра да буде тамо у Душановом родном месту, ко зна шта нас тамо чека.

Стрепња, умор, успављујући ритам воза, брига шта ће бити сутра, све је то затамнело проток њених мисли и повукло је у вилајете снова, а пробудила је дрека кондуктера: Приштина!

Она се тргну, расани и пронађе Душана у истом положају у коме га је оставила пре него што је заспала, с тим што су му покрети очију, лица, руку треперели некаквим чудним немиром њој досад невиђеним, вероватно због тога што смо све ближе месту трагедије, помисли и упозори га да не заборави торбу са полице.

На оближњој аутобуској станици утврдили су да им аутобус полази за пола сата. Одлазе до телефонске говорнице. Душан окрене бројчаник телефона и без икаквог поздрава и представљања говори у слушалицу:

— Крећем за пола сата... Добро... Добро, ти кад стигнеш.

Соња, иако је била присутна овом разговору, боље Душановом шифрованом саопштавању, тога тренутка нити је шта разумела нити је шта помислила. Сетила га се тек сада у

аутобусу који их вози из Приштине према Душановом родном месту.

Чула је она и раније како Душан разговара с тим пријатељем Рамизом, пријатељем из најранијег детињства, из блата и барица, и била поприлично љубоморна на тај сулуди пријатељски контакт, у коме им малтене речи нису ни биле потребне. Чак и када разговарају телефоном, више саопште је дан другом у два минута таквог њиховог разговора, него кад ја разговарам с Душаном цео сат, жалила се она својој пријатељици Драгани. Доцније је тешила саму себе, па шта бих ја хтела, њих двојица су заједно тридесет година, од рођења, а Душан и ја се знамо тринаест месеци!

Са седишта до прозора, Соња посматра питоме пашњаке, ливаде, оранице у свим могућим нијансама зелено-жутобраон и тог тренутка се сети да јој је Душан исто овако у аутобусу, док су путовали кроз Шпанију рекао: И моје ти је Косово овакво, као млада девојка нераздевичена! То јој је казао пре десетак дана између Севиље и Толеда, на њиховом меденотуристичком путу, да би га сада чула како јој говори шапатом поред ува:

— Стара Србија.

Соња се окрете, погледа га изненађена и утврди да је и он занесен лепотом завичајне природе и да је тренутно заборавио на своје мртве; ошамутила га је природа као што морфиј ошамути и ублажи бол тешком болеснику.

Силно се обрадовала кад је видела његово озарено лице, била јој је то потврда да му је вест о трагедији скаменила душу, јер, ево, даје знак о себи, жив је, с њом је.

Порекло Соњиног страха, да вољено биће буде физички поред ње, а истовремено бескрајно далеко, потиче још од папагаја Карла којег јој је донео ноно, морски вук, с југа Африке.

Карло је био папагај весељак, луд за њом, тада осмогодишњом клинком. Сатима и данима су се њих двоје дружили,

седио јој на глави док она хода, руча, спава; чаврљају од јутра до сутра да би једнога дана, из чиста мира, престао да говори. Није више изговорио ни једну једину реч, није махнуо репом, није „шизио”. Седио је на пречки у кавезу, или на орману, или у њеним рукама – жив, а нежив! Такво његово умртвљено стање њу је потпуно излудело. Није помогло ни дрмусање, ни дозивање, ни миловање, ни љубавно шапутање, ништа. И тако данас тако сутра и она се до те мере с њим поистоветила да је и сама потпуно занемела. Јадни ноно данима се бавио око ње: Донићу ти другога! Сунце дидово, немој да ми тугујеш! Не вриди, њему је душа занимала! Дониће теби твој ноно липшега! Видићеш! Већера! Шаренијер!

И остали укућани су се својски трудили да је разоноде: Твој Карло није умро, само је занимало, не схватајући да ју је ова њихова изјава потпуно дотукла.

Тада дете, она није умела да им објасни како је управо то излуђује – сазнање да онај кога она највише воли – није умро, а неће с њом да се дружи!

Касније је због овог свог првог страха имала силних мука с младићима. Сви су је оптуживали да мења младиће као најлон чарапе, да је беснуља и да се прави важна. Све саме глупости; панично се плашила тога да уколико опет некога заволи да је тај не напусти као што ју је Карло напустио. Драгани је то овако објаснила: Нема страшнијег напуштања! Кад ти вољено биће отпутује у пијанство, у лудило, чак и у смрт, знаш на чему си. Али када без речи отпутује у себе, без објашњења, одједном, то је најстрашније што може да ти се догоди с вољеном особом!

Истини за вољу, откако је с Душаном ниједном се није сетила Карла, мада јој је тај ожиљак остао у души, као што остале посекотине на руци која сврби на промену времена, тек толико да подсећа где је био рез.